

כתוב במהרי"ל דחלק הגדול יקח לאפיקומן ולא פחות מחציה דהיינו חלק הקטן ויש לתת טעם לזה לפי שאותו החציה של אפיקומן הוא עיקר המצוה שיאכל באחרונה

10. ב"ח אורח חיים סימן תעג

ונראה דהטעם הוא משום דראוי להחמיר לאכול אפיקומן שני זיתים על פי פירוש רשב"ם (ק"ט ב ד"ה אין מפתירין) אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עם הפסח

11. באר היטב אורח חיים סימן תעג ס"ק יט

והחלק הגדול יטמין. אחרונים. גם ראוי לכורכה במטפחת ולהניח בין הכר והכסת וכשרוצה לאכול יוציאה כמו שהיה בתוך המפה וישלשל לאחוריו וילך כמו ד' אמות ויאמר כך היו אבותינו הולכים משארותם צורות בשמלותם רש"ל

12. דרשו

והזמן שיש לעשות כן, בשו"ת מהרש"ל כתב שאחר האכילה יוציא הטמון, כשהוא כרוך במפה, וישלשל אותו לאחוריו וילך בבית ארבע אמות, ויאמר 'כן היו אבותינו הולכים עם משארותם צורות בשמלותיהם ובמג"א משמע שיעשה כן מיד אחרי 'יחץ' וכן כתב בכף החיים.

13. חק יעקב סימן תעב ס"ק ב

והרמב"ם פרק ז' מהלכות חמץ ומצה [הלכה ג] כתב חוטפין מצה זה מיד זה כדי שיראו התינוקות וישאלו, עכ"ל. ואפשר שמזה נתפשט המנהג שמניחין לתינוקות במדינות אלו לחטוף האפיקומן, שע"י זה לא ישנו ויתעוררו לשאול. וע"ש בפירוש רשב"ם [ד"ה חוטפין]:

14. הליכות שלמה פרק ט הערה 210

אולם בבית רבנו לא נהגו כן, ואמר רבנו דהואיל ונשתבש בפי הבריות הביטוי ל"גניבת" האפיקומן, איך נרגיל התינוקות ל"גניבה" ולקבלת שכר על כך כנהוג, והנהגים כך טוב שיזהרו לכנותה רק "חטיפה"

15. משנה ברורה סימן תעג ס"ק סו

(10) וישאלו - המצות המוכנות לאכילה למה מסלקין אותם ויאמר להם שאין רשאים לאכול עד שיספר ביציאת מצרים כתב מהרי"ל דאין ליתן שום מצה על השולחן עד זמן הסעודה:

16. פסקי תשובות הערות סימן תעג הערה 154

והנה טעם דברי המהרי"ל הוא משום שאם יהיו שאר מצות על השולחן לא יהיה היכר לתינוקות אם יסלקו הקערה מהשולחן, שהרי נשאר שאר המצות, ולפי"ז כשמחזירין הקערה לפני אמירת עבדים היינו שוב מותר ג"כ להניח שאר מצות על השולחן, ואכן כ"ה בח"י סקל"ח דהאי שכתב עד אחר הסדר לאו דווקא אלא כשמחזיר הקערה מותר ג"כ שאר המצות, אמנם ש"א המביאים את המהרי"ל סתמו לאסור הבאת שאר המצות עד גמר אמירת ההגדה, ואפשר דכוונת הדברים להרחיק התינוקות שלא יאכלו מהמצות עד גמר אמירת ההגדה (ועיין שעה"צ סי' תע"ב סק"ב), והמצות שבקערת הבעה"ב המכוסים במפה לא חיישינן שיאכלו, אבל שאר המצות אם יהיו על השולחן יש לחשוש שיאכלו, ואפשר לדיוק דבר זה בלשון המג"א סקכ"ו (הו"ד ג"כ בבה"ט סקכ"ג) ויאמרו להם שאין רשאים לאכול עד שיספר ביציאת מצרים ולכן אין לתת שום מצה וכו" (ולפי"ז אפילו למנהג רוב המקומות שאין עוקרין כלל הקערה מהשולחן, וכדלהלן, מ"מ לא יתנו שאר מצות על השולחן חוץ מג' מצות שבקערת בעה"ב)

17. ערוך השולחן אורח חיים סימן תעג סעיף כא

1. רא"ש מסכת פסחים פרק י סימן ל

ומאותן שלש מצות יבצע השניה לשנים וישמור החציה לאפיקומן ויניח חציה בין שתי השלימות ועל הראשונה יברך המוציא ועל הפרוסה יברך על אכילת מצה ואוכלן ביחד מכל אחת כזית ומן השלישית יעשה כריכה כהלל דכיון דתיקון שלש מכל חדא נעביד בה מצוה חדא והרוצה לצאת ידי חובת שניהם יברך המוציא ועל אכילת מצה ויבצע מן השלימה ומן הפרוסה כאחד:

2. ספר הרוקח הלכות פסח סימן רפג

ויקח מצה ראשונה ויבצענה לשני' מפני שדרכו של עני לאכול בפרוסה וישים חציה תחת המפה על שם משארותם צורות בשמלותם על שכמם. וחציה בין השלמות

3. ספר כלבו סימן נ

והמנהג לחלקה קודם שיקרא ההגדה כדי שיאמר עליהן הא לחמא עניא מה לעני בפרוסה אף כאן בפרוסה ויש אומרים שהוא כדי שיראו התינוקות וישאלו מפני מה אנו מטמינין המצה ועדין לא אכלנו ויש אומרים כדי שלא יראו ויאכלו אותה תוך הסעודה בשוגג ולא יהיה לו עוד מצה משומרת באחרונה ולפיכך מצניעין אותה

4. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קטו עמוד ב

למה עוקרין את השולחן? אמרי דבי רבי ינאי: כדי שיכירו תינוקות וישאלו.

5. תוספות מסכת פסחים דף קטו עמוד ב

למה עוקרין את השולחן - דוקא שלהן שהן קטנים אבל שלנו שהן גדולים איכא טורח גדול בעקירתו נהגו לסלק הקערה לצד אחד דליהוי כעקירת שלחן

6. שו"ת הרא"ש כלל יד סימן ה

ויגביה הקערה ויאמר הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא וכו' עד מה נשתנה. ויקח הקערה שבה המצות ויצוה להסירה מעל השולחן כדי שיראה התינוק וישאל למה מסלקין הלחם ועדיין לא אכלנו, וגם מוזגין כוס שני כדי שישאל התינוק לפי שאין למזוג שתי כוסות קודם האכילה

7. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעג סעיף ו

נוטל ידיו לצורך טבול ראשון ולא יברך על הנטילה, ויקח מהכרפס פחות מכזית ומטבלו בחומץ ומברך בורא פרי האדמה ואוכל, ואינו מברך אחריו. (נז) ויקח מצה האמצעית ויבצענה לשתיים, (נח) ויתן חציה לאחד מהמסובין לשומרה לאפיקומן ונותנין אותה תחת המפה, וחציה השני ישים בין שתי השלימות ויגביה הקערה שיש בה המצות ויאמר: הא לחמא עניא, עד מה נשתנה. הגה: ויאמרו בלשון שמבינים הנשים והקטנים, או יפרש להם הענין וכן עשה ר"י מלונדרי כל ההגדה בלשון לע"ז, כדי שיבינו הנשים והקטנים. (כל בו ומהרי"ל). ואז יצוה להסירם מעל השולחן ולהניחם בסוף השולחן כאלו כבר אכלו, כדי שיראו התינוקות (10) וישאלו.

8. משנה ברורה סימן תעג ס"ק נז

(נז) האמצעית ויבצענה לשתיים - כדי לקיים מה שקראה הכתוב לחם עוני ודרכו של עני בפרוסה ואמר האמצעית כי ברכת אכילת מצה העיקר עלה קאי וברכת המוציא שמברך מתחלה קאי על העליונה המונחת לפניו:

(נח) ויתן חציה וכו' - כדי ששתי אכילות שאוכל לשם מצה יהא בפרוסה וטוב שאותו חלק יהיה יותר גדול [אחרונים]:

9. ט"ז אורח חיים סימן תעג ס"ק ט

ואחר אמירת כהא לחמא יסיר המצה מעל השלחן וזהו לפי מנהגם שהיה להם שולחנות קטנות והיו עוקרין את השלחן ועכשיו מכסין הפת במפה וזהו במקום עקירת שלחן וגם זה כדי שיראו התינוקות וישאלו למה עוקרין השולחן הלא עדיין לא אכלנו ומיד מוזגין לו כוס שני כדי שישאל הבן למה מוזגין כוס שני הלא עדיין לא אכלנו ועכשיו אין רגילין בשאלה זו אלא שואלין מה נשתנה ועניין מה נשתנה כעניין מה גדלו מעשיך ה' מה טובו אוהליך יעקב על דרך ההתפעלות וכן בכאן נתפעל מה גדלו השינויים בלילה הזה ובמשנה יש שאלת צלי ואין בה שאלת הסיבה לפי שאכלו הקרבן פסח והיו רגילים תמיד בהסיבה ועכשיו לא שייך שאלת צלי וישנו שאלת הסיבה לפי שאין אנו רגילין תמיד בהסיבה

18. שו"ת שבט הלוי חלק ט סימן קיח
אשר שאל בענין מי שהוא רעב באמצע ההגדה, הנה דבר זה מחלוקת הר"ה עם הרמב"ן במלחמות דלדעת הר"ה מותר אפי' באמצע הגדה ולדעת הרמב"ן אסור, והח"י סי' תע"ג מתיר בפשיטות, וכן נקט הפר"ח ובמ"ב בשעה"צ אות ט' חושש להחמיר, ובשו"ע הגר"ז סי' תע"ג סי"א מקיל להלכה, ואם אדם רעב מע"פ או שהוא בכור והתענה אפשר להתיר לו לכתחלה בין כוס ראשון לשני, וכן מביא בס' ויגד משה סי' ט"ו אות י"ד בשם הגאון הצ' המפ' ר"ש רזנברג מאונסדורף שהי' בכור ואכל מרק בין כוס ראשון לשני, ולאחר מזיגת כוס שני ובפרט אחרי שהתחיל כבר ההגדה יחמיר לכתחלה אם לצורך הרבה והרעבון מפריע לו באמירת ההגדה כדאים גדולי פוסקים המתירים לסמוך עליהם להקל.

19. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קטז עמוד א
משנה. מזגו לו כוס שני, וכאן הבן שואל אביו. ואם אין דעת בבן אביו מלמדו: מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה? שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה מרור? שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל, הלילה הזה כולו צלי? שבכל הלילות (אין) אנו (חייבים לטבל אפילו) + מסורת הש"ס: [מטבילין] + פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים?

20. טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעג
ואין לומר האידינא שבכל הלילות אנו אוכלין צלי שלוק ומבושל והלילה זה כולו צלי לפי שאין לנו פסח וקורא כל ההגדה עד ונאמר לפניו הללויה

21. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קטז עמוד ב
אמר רבא: מצה צריך להגביה, ומרור צריך להגביה. בשר אין צריך להגביה, ולא עוד אלא שנראה כאוכל קדשים בחוץ.

22. ספר האגור הלכות ליל פסח סימן תשצח
כתב גדול בדורו מהר"י מולין ז"ל כשמתחיל הא לחמא מגביה הקערה וגם אוחז המצה בידו ועם הגבהתן מסלקן מן השלחן לגמרי עד שמגיע לעבדים היינו לפרעה כדברי בעל סמ"ק שעונין עליו דברים. ולכן תהיה מגולה קצת בשעת ההגדה דאי הוי מכוסה הוי כמאן דליתיה דמי. כדאשכחן בפריסת מפה בשבת לטעם שלא יראה הפת בושטו. אך כשנוטל הכוס בידו כשמגיע ללפיכך נכון לכסותו מהאי טעמא שלא יראה הפת בושטו וכן מנהג נקי' הדעת ע"כ

23. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעג סעיף ז
מוזגין לו מיד כוס שני, כדי שישאלו התינוקות למה שותים כוס שני קודם סעודה. ואם אין חכמה בבן, אביו מלמדו. אם אין לו בן, אשתו שואלתו; ואם לאו, הוא שואל את עצמו. ואפילו תלמידי חכמים שואלים זה לזה: מה נשתנה וכו' (וכשהבן או האשה שואלת, אין צריך לומר: מה נשתנה, אלא מתחיל עבדים) (מהר"ל). וכשמתחיל עבדים היינו לפרעה,

מחזיר הקערה שבה המצות לפניו וקורא כל ההגדה, וכשיגיע למצה זו צריך להגביה, להראותה למסובין שתחבב המצוה עליהם. (ויש להגביה מצה הפרוסה שהיא כלחם עוני) (מהר"ו), וכן כשיגיע למרור זה; וכשיגיע ללפיכך, מגביה כל אחד כוסו בידו עד שחותרם גאל ישראל. הגה: ונוהגין לזרוק מעט מן הכוס באצבע (ד"ע) כשמגיע לדם ואש ותמרות עשן, וכן כשמזכיר המכות דצ"ך עד"ש באח"ב בכלל ובפרט, הכל ט"ז פעמים (מהר"ל). ויהיה הפת מגולה בשעה שאומר ההגדה עד לפיכך, שאוחז הכוס בידו. ואז יכסה הפת (אגור ובית יוסף).

ערוך השולחן אורח חיים סימן תעג סעיף כב
כשמסיים השואל מה נשתנה מגלה הפת ומתחיל לומר עבדים היינו בקול ובהתפעלות ובשמחה ובחדוה ועיקר אמירת ההגדה הוא שע"י יציאת מצרים נשתעבדנו עד עולם לדורי דורות לד' ולתורתו ואנחנו עבדיו וזהו מדין גמור כי בן חורין אינו נקנה לעבד בע"כ אבל מי שהיה עבד לאחד ולקחו אחר מבעליו לו לעבד א"צ דעת העבד ונקנה לו בע"כ של העבד כמבואר ביו"ד סי' רס"ז ועתה כיון שהיינו עבדים לפרעה והקב"ה פדה אותנו מידו ולכן בע"כ אנחנו עבדיו וזהו שאמר הכתוב [ויקרא כה, נה] כי לי בני ישראל עבדים הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים כלומר כי לי בני ישראל עבדים בע"כ שלא ברצונם מפני שהוצאתים ממצרים שהיו שמה עבדים ולכן בכל דור ודור חייב לראות עצמו כאלו הוא יצא ממצרים ונקנה לו להקב"ה לעבד עולם ואינו רשאי לפרוק עול התורה מעל צוארו ומביא ראיה מקרא [שמות יג, ח] דבעבור זה עשה ה' לי וגו' וזה קאי על כל דור ודור ולפי שמי שירצה להתעקש יכול לומר דקאי רק על הדור שיצא ממצרים כשאלת הרשע שאומר מה העבודה הזאת לכם כלומר הלא אתם לא יצאתם ממצרים ולזה מביא ראיה מקרא [דברים ו, כג] דואותנו הוציא משם דמסיים לתת לנו את הארץ והרי כל יוצאי מצרים מתו במדבר אלא וודאי דאכל דור קאי

24. משנה ברורה סימן תעג ס"ק עג
(עג) וכשיגיע ללפיכך מגביה וכו' - ובשל"ה כתב דגם כשיאמר הפיסקא והיא שעמדה לאבותינו ולנו עד הקדוש ברוך הוא מצילנו מידם יאחז הכוס בידו ואז יהיה הפת מכוסה כשאוחז הכוס בידו:

26. משנה ברורה סימן תעג ס"ק עד
(עד) באצבעו - נוהגין לזרוק באצבע ע"ש אצבע אלקים היא דלא כמ"ש בהגהת מנהגים לזרוק בזרת קטן:

27. ערוך השולחן אורח חיים סימן תעג סעיף כד
וכשמגיע לדם ואש ותמרות עשן נוהגין לזרוק מעט מן הכוס באצבע על שם אצבע אלקים היא וכן בעשרה מכות וכן בדצ"ך עד"ש באח"ב ויש בכלל ט"ז שפיכות ויש בזה סוד ויש נוהגין לשפוך מן הכוס בעצמו ויש נוהגין לשפוך באצבע הרביעי שהוא קמיצה ויש נוהגין באצבע החמישי שנקרא זרת [עי' מג"א סק"ח] ודעביד כמר עבד ודעבד כמר עבד:

28. ערוך השולחן אורח חיים סימן תעג סעיף כו
וחולקין את ההלל מקצתו קודם אכילה ומקצתו לאחר אכילה מפני שאין אנו מברכין על ההלל לכן אומרים מקצתו מקודם כדי שתסוב ברכת אשר גאלנו גם על ההלל ועד היכן אומר מקודם הסעודה עד למעינו מים ובתוספתא מפורש הטעם ובארנוהו בס"ד בביאור ההגדה ויש נוהגים לומר ההלל בבהכ"נ ע"פ הירושלמי ומנהג יפה הוא ולכן אין מברכין על ההלל שבסעודה מפני שכבר ברכו בבהכ"נ ואנחנו שאין אומרים הלל בבהכ"נ היה מן הדין לברך על ההלל שבסעודה אלא שלא נהגו כן וזה ההלל אומרים בישיבה אף על פי שבבהכ"נ אומרים בעמידה: